

Mehed ja masinad Vabadussõjas

Ivi Tomingas*

Kuperjanovi partisanide pataljoni Vabadussõja-aegne lahingulipp. Julius Kuperjanov on tuntumaid Vabadussõja kangelasi, kellest sai legend juba tema eluajal. Vabadussõjas formeeris ta vabatahtlike väeosa, mille vahvust ja surmapõlgust väljendas embleem kolba ja ristatud sääreluudega. Foto aeg ja autor teadmata. EFA.59.A.308.3

Eesti sõjavägede ülemjuhataja Johan Laidoner ütles oma päevakäsus 28. märtsil 1920, kui ta omal soovil ülemjuhataja ametist lahkus ja kindralleitnandiks ülendati: “Kolmeteistkümme kuud võitles Eesti rahvavägi kõige raskemates tingimustes määratu suure ja tugeva vaenlase vastu, tõrjus tagasi kõik tema pealetungimised ja vabastas Eesti maa ja rahva. Vaenlane oli sunnitud meid iseseisva riigina tunnistama ja meiega rahu tegema. Sellega andis Eesti sõjavägi kõige tugevama nurgakivi Eesti riigile ja Eesti iseseisvusele.”

See lõik päevakäsust võtab kokku alguses võimatuna näinud ülesande tulemuse – sõja ja okupatsioonide kiuste oli kätte võideldud iseseisev riik. Teada ju on, et sõja alguses oli vaid väheste usk ja koolipoiste tarmukus. Skeptitsismiks oli alust, sest olemas oli vaid nõrga relvastuse ja puuduliku väljaõppega Eesti Kaitse Liit, vähe relvi ja laskemoona, raha ja toitu nappis.

Raskete olude kiuste on sellest perioodist tänini säilinud tuhandeid fotosid. Arvatavasti on üks põhjuseid ka selles, et juba 1919. aastal loodi J. Laidoneri päevakäsuga Eesti Vabastamise Sõja Muuseum ning selle korraldajaks ja hilisemaks juhiks sai Vabadussõja ajal rindefotograafina tegutsenud Taavet Poska. Eksponaate ja ka fotosid sai hakata koguma vahetult pärast Vabadussõda. 1940. aastal punavõim likvideeris selle muuseumi ja varad jagati laiali. Paljud fotoalbumid ja fotod anti üle Riigiarhiivi, nii et praegustes Rahvusarhiivi filmiarhiivi kogudes on üle 3000 foto Vabadussõjast.

Filmiarhiivis on talle Eesti Kultuurifilmi operaatori Konstantin Märskal filmitud 9-minutilise „Ringkäik Sõjamuuseumis“ (1938), kus kooliõpilaste ekskursioonile annab seletusi Taavet Poska ja näha on tollaseid muuseumieksponaate. Põhilisteks pildistajateks olid tavaelus fotograafidena töötanud mehed, kes oma aparaadid kaasa võtsid. Otsest lahingutegevust ei võimaldanud aeglase säriaajaga ja suhteliselt massiivne fototehnika jäädvustada, kuid loodetavasti annavad need fotod aimu valitsenud võimalustest, meeoludest, olemasolevatest relvadest ja elust-olust Vabadussõja päevil.

Fotograafidest Vabadussõjas on kirjutanud Tiit Noormets Tuna fotonurgas 2003. aastal (Tuna 2003, nr. 1) ja siinses fotonurgas on enamike fotode tekstid pärit Tiit Noormetsa koostatud ja Tammerraamatu kirjastuse välja antud fotoalbumist „Eesti Vabadussõda 1918–1920“ (2008).

* Ivi Tomingas (1958), arhivaar, RA Filmiarhiiv, Ristiku 84, 10318 Tallinn, Ivi.Tomingas@ra.ee

Kalevlaste Maleva kuulipildur kuulipildujaga Lewis Suur-Žerdjanka külas Ingerimaal 1919. aastal. Foto autor teadmata. EFA.257.A.286.197

Spordiseltsi „Kalev“ organiseeritud Kalevlaste Malev oli üks mitmest Eesti Rahvaväe vabatahtlike väeosadest. Fotol puhastavad kuulipildurid lahingute vaheajal oma relvi Riia all 1919. aasta juunis-juulis. Foto: Karl Akel. EFA. 257.A.287.36

1. kindluse raskesuurtükiväe divisjoni 4. patarei 6-tollise kahuri meeskond positsioonil. Paremäl esiplaanil patareieülem leitnant Nikolai Polonski. Petseri septembris 1919. Foto autorid Hans Vilper ja Taavet Poska. EFA.51.A.266.22

1. diviisi intendantuuri sõjaväeametnik Johannes Perk (Pärk, vasakult teine) ja kirjutajad Ameerika Ühendriikidest saabunud tubakat proovimas Narvas 1919. aastal. Foto autor teadmata. EFA114.3.1453

Töö sädetelegraafijaamas Narva-Jõesuu kuursaalis 1919. aastal. Foto autor teadmata. EFA.114.2.45

9. polgu tööroodu rätsepad tööl. Tagaplaanil rühmavanem ja rooduülem. Olgiino, 01.09.1919. Foto autor teadmata. EFA.114.3.1054

Järveküla lahingus haavata saanud Kalevlaste Maleva pealik lipnik Leopold Tõnson ja reamees Anton Õunapuu haiglas. Tallinn, 1919. a. Foto: Karl Akel. Just Leopold Tõnson spordiseltsi „Kalev” esimehena kutsus üles võitlusele vaenlase vastu: „Ennem auga surra, kui häbiga võõras ikkes vaevelda!” EFA.257.A.286.68

Viljandi-Pärnu kooliõpilaste pataljoni 2. roodu juunioride grupp Valgas. 01.08.1919. Foto autor teadmata. EFA.114.3.708

Eesti vägede kasutuses olnud Inglismaalt saadud veoauto 1919. aasta suvel. Foto autor teadmata.
EFA.114.0-50423

1919. aasta augustis Tallinna Sadamatehases ehitatud suurtükivagun Leitnant Sabolotnoi Kartetsch oli oma 120 mm Inglise kahuriga üks võimsamaid Vabadussõjas. Valga oktoobris 1919. Foto autor teadmata.
EFA.257.A.287.233

Laiarööpmelise soomusrongi nr. 5 suurtükivagun Tasuja valmis Valga raudteetehastes 9. oktoobril 1919. Eesti Rahvaväel oli Vabadussõja lõpuks 6 laiarööpmelist ja 5 kitsarööpmelist soomusrongi. Tasuja katusel seisavad vasakult 1. patareiuülem Ibrus ja 2. rongi komandant alamkapten Ernst Grasmandorf (Soomuste). Valga, 1920. a. Foto autor teadmata. EFA.257.A.287.213

Soomusrongi kuulipildujavaguni sisevaade. Foto aeg ja autor teadmata. EFA.114.3.1630

Sõjavägede ülemjuhataja kindralmajor Johan Laidoner (esiplaanil paremal) pärast Pihkvasse saabumist. Vasakul 1. Loodearmee 2. brigaadi ülem polkovnik Stanislav Bulak-Balahovitš, tagaplaanil J. Laidoneri adjutant alamkapten Richard Masing (Maasing), 5. jalaväepolgu ülem polkovnik Siegfried Pinding ja Balahovitši staabiülem polkovnik Stojakin. August 1919. Foto autor teadmata. EFA.257.A287.179

Inglise sõjaväeline missioon Eestis 1919. aastal. Foto autor teadmata. EFA.3.0.52138

1. Soome vabatahtlike salk (Ekströmi pataljon) saabub Peetri platsile paraadile. Kompanii ees vasakult 1. kompanii ülem kapten Anto Eskola, salga ülem major Martin Ekström, salga adjutant leitnant Elmar Kirotar. Tallinn, 30.12.1918. Foto autor teadmata. EFA.257.A.80

Taani vabatahtlike kompanii enne rindele sõitu Nõmmel 1919. aasta mais. Foto: Peeter Parikas. EFA.3.0.65185

Lennuväesalga ülevaatus Lasnamäel 1919. aastal. Esiplaanil lennuk Sopwith 2F. Foto: Peeter Parikas. EFA.257.A.287.385

Sõdur tapab täisid ehk võitleb „sisemise vaenlasega“ 1919. aasta suvel Lätis. Foto: Karl Akel. EFA.257.A.287.161